

Reikėjo gydytojo žinių ir menininko akies, kad rankraštis prabilų

„Voyničiaus rankraštis“ (Voynich Manuscript) – turbūt iki šiol paslaptiniausia pasaulio knyga, kurią iššifruoti bandyta daug kartų, tačiau niekam to sėkmingai atlikti nepavyko. Rankraštis pavadintas jį atradusio iš Telšių kilusio Mykolo-Vilfredo Voyničiaus (Wilfried Michael Voynich; 1865 m. spalio 31 d. Telšiuose – 1930 m. kovo 19 d. New Yorke) vardu.

Radioaktyviosios anglies izotopo pagalba buvo nustatyta, kad knyga parašyta XV a. pradžioje (1404–1438) Šiaurės Italijoje.

Rankraštį sudaro 240 iliustruotų pergamentinių puslapių. Parašyta paukščio plunksna. Knyga suskirstyta į 5 dalis: botaninę, astronominę, biologinę, kosmologinę, farmacinę ir receptinę. Tekstas parašytas iš kairės į dešinę, raidyną sudaro 20–30 ženklų, žodinė entropija primena anglų ar lotynų kalbą. Nuo Europos kalbų skiriasi tuo, kad nėra žodžių, ilgesnių nei 10 ženklų, taip pat nėra žodžių iš 1 ar 2 ženklų. Dalis ženklų turi fiksuotą vietą žodyje (pvz., tik viduryje, tik pabaigoje). Dalis žodžių kartojasi po 3 kartus iš eilės, yra labai daug žodžių, besiskiriančių tik viena raide.

Rankraštis saugomas Yale universiteto retų knygų bibliotekoje.

RAMUNĖ LAPAS

Prisiminate Jono Biliūno „Laimės žiburį“? Daug narsuolių lipo į statų kalną, krito, bet tai nesulaikė kitų, norinčių pabandyti savo laimę. Gal panašiai yra su paslaptinguoju „Voyničiaus rankraščiu“, į kurio nesuprantamus rašmenis atsimuša net šviesiausios galvos. Bet vis atsiranda naujų entuziastų, norinčių surasti raktą į tą paslaptinę rankraščio pasaulį. Vienas tokių – lietuvių visuomenei žinomas gydytojas ir menininkas **Audrius Plioplys**. Šių metų vasarą jis paskelbė *Youtube* savo tyrinėjimo išvadas, kurios man asmeniškai pasirodė labai įtikinamos, tad pakviečiau Audrių išsamesniam pokalbiui. Užbėgant už akių reikia pasakyti, kad daugelis tyrinėtojų yra praskleidę vieną ar kitą uždangą, nors rankraštis iki šiol laikomas neiššifruotu. Audrius Plioplys įnešė, manau, savo dalį į šį bendrą darbą. Bet leiskimės kartu į pažinimo kelionę, kuri užtruko dvejus metus.

Jeigu ne Audrius, tai kas?

Audriau, kaip kilo mintis panagrinėti šį rankraštį, pasižiūrėti į viską savo akimis?

2020 spalį nusimatė pora laisvų dienų. Paprastai aš pasiimu darbo į namus, bet tąkart nutariau užsimiti kuo nors kitu. Prisiminiau, kad egzistuoja toks rankraštis, daug metų tyrinėtas, bet taip ir nesuprastas. Jo prasmę atskleidė bandė Alan Turing, kompiuterių ir dirbtinio intelekto tėvas, iššifravęs vokiečių „Enigma“ kodą; kriptografas William F. Friedman, iššifravęs japonų „Purple“ kodą; kitas krip-

tografas, britų karininkas John Hessel Tiltman ir daugelis kitų – nė vienas nesuprato šito rankraščio. Tai jeigu visi šitie protingi žmonės negali, tai dabar yra Audrius atsakomybė. Jeigu ne Audrius, tai kas?!

Iš pradžių galvojau pastudijuoti, ką galvoja kiti, bet nutariau, kad tai būtų didžiulė klaida. Nes tada tu savo galvą prikimsi kitų žmonių požiūriais. Tad pasiėmiau knygos kopiją ir visą dieną praleidau žiūrėdamas į tuos 240 puslapių. Į kiekvieną žodį žiūri, žiūri ir nieko nesupranti. Bet į dienos pabaigą kilo visokių minčių, kas tai galėtų būti. Po to pradėjau skaitinėti kitų žmonių aiškinimus – daug straipsnių paskelbta, nemažai knygų išleista, labai daug visko paskelbta internete. Dalis mano „atradimų“ nėra nauji, bet kai ko niekur neužtikau.

Medicinos knyga moterims

Jūs turite savo versiją, labai įtikinamą versiją – papasakokite, kas tai, jūsų akimis, yra? Ir ką pamatėte naujo, apie ką nerašo kiti tyrinėtojai?

Kai baigiau peržiūrėti rankraštį, mano galvoje didžiausiomis spalvotomis raidėmis sušvytėjo vieno žmogaus vardas – Hildegard von Bingen. Rankraštis parašytas jos dvasia. Ji gyveno 250 metų anksčiau (1098–1179) Vokietijoje, ne taip labai toli nuo Šiaurės Italijos, kur rankraštis buvo atrastas, ir, be abejo, prie jo neprisidėjo, bet jos įtaka man matėsi labai aiškiai. Iki šiol jos vardas niekur nebuvo paminėtas. Tai, ką ji savo gyvenime darė, yra šito rankraščio esmė.

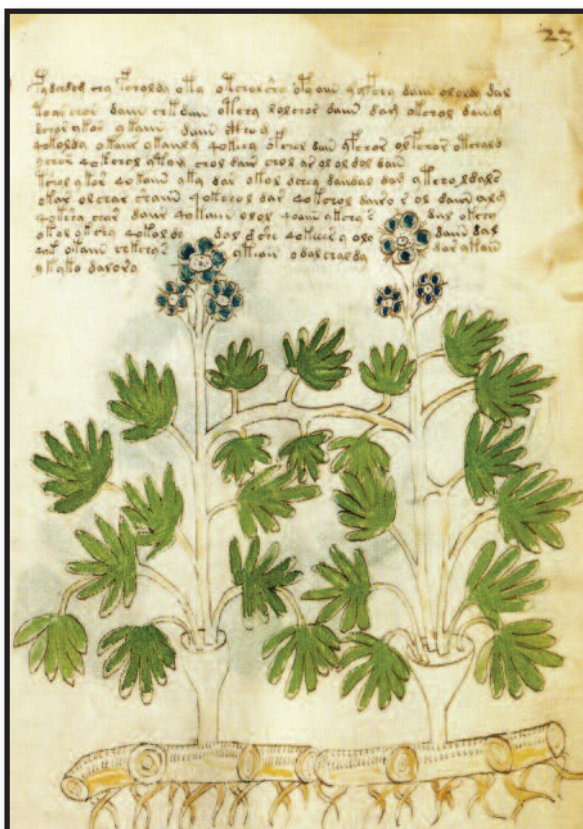
Šis rankraštis – tai medicinos knyga, skirta gydyti moterų ligas. Apie tai yra rašyta. Knygoje labai daug augalų piešinių – tie augalai naudojami kaip

vaistai. Čia taip pat daug maudymosi baseinų – į juos tie vaistiniai augalai dedami. Didelis dėmesys kreipiamas į ginekologines moterų problemas, vaisingumą, bet taip pat atspindimos kraujagyslių, žarnyno ligos. Gydimas vaistiniais augalais įtraukia ir astrologinius aspektus – tai buvo gydymo dalis. Svarbu ne tik pats augalas, bet ir kada jis nuimtas, kada išdžiovinamas, kokį mėnesį ir kokią savaitę dieną konkrečiam žmogui tinkamas vartoti. Todėl ir tos skirtingos dalys knygoje – botaninė, astronominė, biologinė, astrologinė... Viskas yra vientisa tema – ką daryti, kaip moteris gydyti.

Kita mintis, kuri taip pat nėra originali – knyga nėra vieno žmogaus darbas. Rankraštis labai gražus, bet raštas skiriasi. Kai kurie tyrėjai suskaičiavo iki 15 skirtingo rašto pavyzdžių. Brėžiniai buvo padaryti pirma, tada kažkieno kito nuspalvinta. Vietomis gražiai nuspalvinta, bet daug kur gana grubiai užtepta dažų.

Kas, kokie žmonės galėjo visa tai padaryti? Turėjo būti organizuota moterų grupė, kurios turėjo pinigų ir laiko. Tai galėjo būti vienintelė vieta – moterų vienuolynas. Čia vėl prisimena Hildegard von Bingen, kuri buvo įkūrusi vienuolyną, turėjo didžiulius augalų plotus ir gydė, buvo vietinė gydytoja.

Kitą išvadą padiktavo žodžių pasikartojimas. Ir ne tik žodžiai kartojasi, bet ir skiemenys. Kai kuriuose puslapiuose besikartojantis skienuo sudaro net 30 proc. teksto. Toks kartojimas nėra būdingas natūraliai kalbai, čia turi būti kažkas išskirtinio. Mano vienintelis paaiškinimas – ir čia mano išvada, to nesu niekur užtikęs, – kad tikslas buvo ne skaityti informaciją. Tikslas buvo garsas

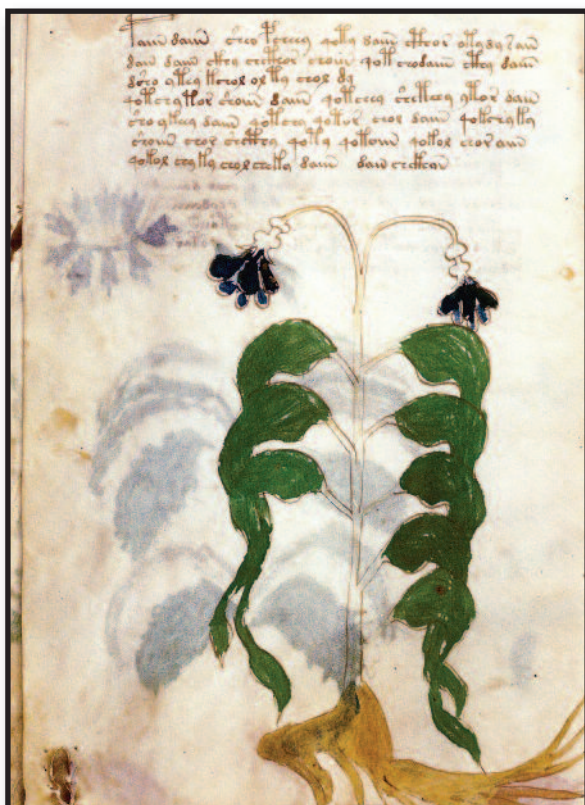
– dainuoti, arba tiksliau – giedoti. Kartu su vaistiniais augalais, maldynių procedūromis, astrologiniais principais giedojimas buvo gydymo procedūros dalis.

Todėl ir tiek daug teksto, nes labai daug reikėjo giedoti. Remiantis astronominiiais ir astrologiniais principais galėjai pasirinkti, ką giedoti. Kitas dalykas – nelabai rūpėjo tikslumas rašyme. Nė vienos ištaisytos klaidos visame rankraštyje. Tiek žmonių rašė, ir niekas nepadarė klaidos? Tai neįmanoma. Paprasčiausiai tas nebuvo svarbu. Daug svarbiau buvo pats giedojimas. Beje Hildegard von Bingen taip pat kūrė giesmes, turėjo ypatingą savo stilių.

Vienuolės turėjo slaptą kalbą

Kaip jūs „užtikote“ Hildegard von Bingen asmenybę? Turėjote apie ją žinoti, kad taip viską sujungtumėte. Papasakokite apie šią teologę, mokslininkę...

O, ji buvo nuostabi moteris. Gyveno XII a., buvo mokyta, susirašinėjo su popiežiais, imperatoriais. Ji matydavo vizijas. Ji turėjo migreną, ir tos vizijos buvo migrenos iššauktos. Daugumai žmonių su migrena tik galvą skauda, bet yra tokių, kuriems matosi spalvos, žvaigždės ar iškreipti vaizdai. Rašytojas Lewis Carroll turėjo migreną, ir taip gimė „Alisa stebuklų šalyje“. Jis matydavo tai nutolstančius vaizdus, tai priartėjančius – Alisa tai pasidaro didžiulė, tai mažiukė... Hildegard von Bingen

galvojo, kad jos migrena yra Dievo ženklas jai. Buvo iš turtingos šeimos, labai religinga, anksti tapo vienuole. Kad taptum vienuole, turėjai būti iš turtingos šeimos, nes tėvams reikėjo įnešti didelę sumą pinigų, kad priimtų ir vienuolynus. Vienuolynai laikė tuos pinigus. Kai Hildegard von Bingen ten nusibodo, ji tuos pinigus atsiėmė ir įsteigė savo vienuolyną. Kartu su ja gyventi ir dirbti atėjo daug vienuolių. Ji kūrė muziką, tų gražių kompozicijų galima pasiklausyti per *Youtube*. Ji taip pat sukūrė žodyną, kuriame buvo 23 raidės – tokią tarsi slaptą vienuolyno kalbą.

Ar tikėtina, kad ta slapta kalba ir tos žinios ėjo iš vienuolyno į vienuolyną ir išliko iki pat XV a., kad vienuolės suprato tą kalbą, sukurtą prieš 250 metų, ir galėjo naudotis tomis žiniomis? Lyg tai būtų senovės esperanto – kažkas sukūrė kalbą ir ta kalba vartojama suprantama, bet kitam pasauliui, už vienuolyno ribų yra nesuprantama?

Manau, ta mintis – turėti savo žodyną – galėjo persimesti iš vienuolyno į vienuolyną. Bet specifinis Hildegard von Bingen sukurtas žodynas – ne „Voyničiaus rankraščio“ raidynas labai skiriasi nuo jos sukurto, kuriame buvo tik daiktavardžiai. Tai nebuvo pilna kalba – greičiausiai ji buvo skirta tam, kad vienuolės galėtų slaptai susikalbėti tarpusavyje, nesuprantant tiems, kurie ten dirbo ar lankydavosi. Kodėl – neaišku, inkvizicijos tuomet dar nebuvo. XV a. inkvizicija jau buvo, ir jei tu darai kažką tokio, kaip rankraštyje, susieto su astrologija – čia jau raganystė, sudeginimas. Rankraštyje yra tikra kalba, paremta italų, lotynų, vokiečių kalbomis, bet tai kalba, sukurta konkrečiam tikslui – giedojimui.

Dar viena mano išvada, susijusi su astrologine

knygos dalimi, į ką irgi niekas nėra atkreipęs dėmesio, – knygos surišimas nėra originalus. Astrologinėje dalyje moterys laiko žvaigždės ant pagaliukų, teksto šiuose puslapiuose nėra daug, bet knygos pabaigoje yra keliolika puslapių paragrafų, pažymėtų žvaigždėmis. Manau, kad tai yra išnašos, ir tie puslapiai turėjo eiti iš karto po tų su piešinukais. Prie piešinių nebuvo vietos visai informacijai – tai greičiausiai nurodymai, kam, ką ir kada giedoti.

Atradėjas rankraščiu suteikė lietuvišką atspalvį

Mokslininkai bandė dekoduoti, iššifruoti rankraštį, – ir nelabai sėkmingai. Reikėjo akademiko patirties, gydytojo patirties, žinių ir menininko akies, pajutimo, kad rankraštis prabiltų taip, kaip jis pabilo jums?

Knyga tai ir yra. Aš sutinku su Gerry Kennedy ir Rob Churchill, kurie pasiūlė ne akademinį, bet holistinį požiūrį į rankraštį (jie išleido knygą „The Voynich Manuscript. The Mysterious Code That Has Defied Interpretation For Centuries“). Bet aš žiūriu į tolimesnę perspektyvą. Manau, kad tie mano atradimai – tik pradžia, jie atveria duris meno projektams.

Ar pats Voyničius turėjo kokią nors šito rankraščio versiją? Jis juk dirbo su įvairiais rankraščiais?

Neturėjo, jis visai nesuprato, kas čia yra.

Papasakokite apie Voyničių. Gal nebuvo atsitiktinumas, kad jis atrado šį rankraštį?

Šitas rankraštis buvo dingęs keli šimtai metų, niekas apie jį nieko nežinojo. Jis buvo jėzuitų bibliotekoje netoli Romos, Villa Mondragore. O Voyničius gimė Telšiuose lenkų-lietuvių bajorų šeimoje, mokėsi Telšių, Šiaulių, Vilniaus ir Suvalkų gimnazijose – tad aš žiūriu į visa tai kaip į lietuvių literatūros istorijos dalį. Jis buvo revoliucionierius, jo profesija – protestuoti prieš carą. Caro policija jį ištrėmė į Sibirą keleriems metams, iš kur jis pabėgo. Atsirado Londone, kur taip pat prisijungė prie protestuojančių, bet paskui suprato, kad reikia rasti kitą užsiėmimą. Užsiėmė retų knygų pirkimu-pardavimu, turėjo parduotuves Londone ir New Yorke. 1912 m. sužinojo, kad jėzuitų vienuolynas Italijoje parduoda knygas iš savo bibliotekos – jiems trūko pinigų stogo remontui. Nukeliavo į Villa Mondragone, atsirinko pluoštą retų leidinių, tarp jų ir šitą rankraštį.

Įdomu, kodėl rankraštis gavo savo atradėjo vardą – tai tarsi siūlo knygos autorystę, bet iš tikrųjų juk Voyničius nieko bendra su ja neturi?

Nieko bendra. Jis tik yra tas, kuris ją išgelbėjo. Po kelių šimtmečių grąžino pasauliui. Mėgino žmones sudominti, suprasti, kas tai yra – tai didelis nuopelnas.

Apie šį rankraštį ir daug visokių nesąmonių prirašyta. Kad tai „žinia žmonijai iš kosmoso, iš Marso“... Kad tai actekų kalba... Arba kad čia pakeista senovinė turkų kalba... Bet rankraštyje labai aiškiai matyti, kad rašoma iš kairės į dešinę, o turkų kalboje visuomet buvo atvirkščiai. Tada sako – o, tai čia atspindys veidrodyje... Kai kas „atrado“, kad tai slapta militarinė informacija... Nukeliavo jau į absurdu lygį.

Ar manote, kad galėtume pasinaudoti šios knygos žiniomis šiandien? Ar įmanoma būtų iki tokio lygio atstatyti joje esančią informaciją, kad patarimus galėtume pritaikyti sau?

Manau, kad labai sunku būtų iššifruoti turinį. Ir kokie ten augalai aprašyti? Piešiniai labai abstraktūs. Botanikai atpažino tik mažą dalį augalų, nes gamtoje tokie neegzistuoja, jie yra įsivaizduoti, iš fantazijos pasaulio. Į kai kurios piešinius įtraukti gyvulių elementai, žmonių elementai... Šaknys kaip kamos arba kaip aštunkojo čiuulpai, arba kaip vabaliukų kojos... Pavaizduotas liūtas, gyvatė, kai kur žmonių kūno dalys, net veidas. Manau to augalų sujungimo su gyvūnais, su žmogumi mintis yra – mes esame vientisas dvasinis pasaulis.

Atsiveria duris meninei išraiškai

Audriau, šalia pagrindinio, aiškinamojo, įrašo jūs paskelbėte ir du kitus – skaitymo ir dainavimo. Papasakokite, kaip jie gimė.

Aš panaudojau anglo iš Bristol universiteto Gerard E. Cheshire schemą – jis pavertė tas raides lotynų abėcėlės raidėmis. Iššifravau raidę po raidės – pakeičiau vieną paragrafą. Reikėjo labai atidžiai tą daryti, nes raidės labai panašios. Taip gavau žodžius – keistai atrodančius žodžius, bet juos galima ištart. Internete susiradau dirbtinio intelekto programą „Speechelo“ – ji „įgarsina“ tekstą. Žinoma, pasirinkau moterišką balsą, vokiška intonacija man skambėjo gražiausiai. Galime įsivaizduoti, kaip ši slapta kalba galėtų skambėti.

Kadangi pirminis tikslas yra giedojimas, tai taip ir būtų tiksliausia tą tekstą pristatyti. Įdainavo tą tekstą Tihana Nikolic (Soulpacifica), kroatė, gyvenanti Vokietijoje, netoli tos vietos, kur buvo Hildegard von Bingen vienuolynas. Ji yra dainininkė, muzikos prodiuserė, smuikininkė, internete skelbėsi, kad dainuoja Renesanso dainas, susipažinusi su grigališku giedojimu. Paprašiau jos sukurti savo melodiją, įkvėptą Hildegard von Bingen dainavimo. Tai ne XV a. stilius, ankstyvesnis, bet norėjau pagerbti vienuolės atminimą. Man atrodo, kad labai gražiai skamba.

Ateityje planuoju perrašyti kitas rankraščio dalis ir pritaikyti jau XV a. pradžios muzikai, dainavimo stiliui. Tik sunku surasti, kas galėtų tai atlikti. Problema, jog senosios muzikos atlikėjai nori būti labai autentiški, tikslūs, o čia nėra natų, parašytų ant popieriaus, čia yra kūryba. Natos buvo tų žmonių galvoje. Ir raidžių pakeitimas gali būti neteisingas. Tai projektas, kur viskas neaišku...

A. Plioplio įrašus Youtube galite pasižiūrėti:

Voynich Manuscript Explained

<https://www.youtube.com/watch?v=9QAfKAdaVky>

Voynich Manuscript Spoken

<https://www.youtube.com/watch?v=WpA5rXxu3d8>

Voynich Manuscript Sung

https://www.youtube.com/watch?v=-c_pjOf548